

434. Zalavár, Vársziget

(MRT 1. k. 59/20 lh.)

(Zala megye) Ka, Á, Kk, Kú

A 2004. július 26. és szeptember 3. között folytatott ásások során a Hadrianus zarándoktemplomtól délre 418 m² területet kutattunk.

Feltártuk a Karoling-kori Mosaburg 15 telepobjektumát (gödörház, kőkemence, kút, verem), oszlopszerkezetes palotáinak maradványait, valamint a Priwina erősségét védő „nagy árok” újabb szakaszát.

A feltárt terület keleti szélén váratlanul jelentkezett a Vársziget középső részét a 9. században övező kettős paliszád rövid szakasza. Rögzíthettük a késő középkori külső vár palánkerődítményének újabb – köztük az egyik kerek földbástyához tartozó – cölöphelyeit. A késő középkori palánk három cölöpjét emeltük ki, a dendrokronológiai vizsgálatot Grynaeus András végzi.

A leletek zöme 9. századi, anyagát tekintve pedig (az állatsont mellett) kerámia. Különösen leletgazdag, de egyben változatos volt a kettős paliszád közvetlen környéke: itt az állatsontokon és edénytöredékeken kívül orsókat (köztük kőből készült darabot is) és számos vastárgyat találtunk. A telepobjektumok cseréptöredékei közül kiemelkednek a „nagy árokban” talált díszkerámia-töredékek. A 7/04 objektumból egy kisméretű öntőtégely került napvilágra. Egy újabb nagyobb „nyersüveg” darabot nem tudtunk objektumhoz kötni. Néhány Árpád-kori, s valamivel több kora újkori cserepet a „nagy árok” betöltésének felszínhez közeli rétegeből bontottunk ki.

Összesen 87 Karoling- és Árpád-kori temetkezést bontottunk ki, többségüket a „nagy árok”, kisebb részben a 9. századi telepobjektumok betöltéséből. Egyes szakaszokon az Árpád-kori temetkezések gyepszintben feküdtek. A koporsó feltárását a sírok többségénél dokumentálni tudtuk, a „nagy árok” északi szélébe, vagy betöltésének alsó rétegébe ásott sírgödörökben pedig szerkezete is rekonstruálható volt, bár a deszkázat nem maradt meg kiemelhető állapotban. A Karoling-kori vázak mellett ritkán volt melléklet (csörgő, fülbevaló, sarkantyú). Az Árpád-kori temetkezésekben – legalábbis egyes sírcsoportokban – több viseleti tárgy (ezüst karikaékszerek, gyöngyök) és Géza dux denárja feküdt.

A 2004. évi ásások két különösen fontos eredménnyel zárultak.

A késő középkori földbástya maradványainak napvilágra kerülése megerősítette korábbi elképzeléseinket a G. Turco 1569. évi felmérésén megjelenő épületegyüttes lokalizálására vonatkozóan. Így meglehetősen pontosan jelölhető ki a felmérésen szereplő templom és a bencés monostor többi, 1569-ben álló épülete.

Mosaburg településtörténetében, illetve a település szerkezetében a korábbi módosulásokon kívül további döntő változás következett be még a 9. században. Korábban úgy gondoltuk, hogy a „nagy árok” betemelésére a kora Árpád-korban került sor, hiszen a betöltésében a megelőző években feltárt sírok vagy melléklet

nélküliek voltak, vagy Árpád-kori ékszereket találtunk bennük. Az idei feltárások során kibontott, sarkantyúval eltemetett váz azonban éppen az árok tengelyében feküdt. Így a „nagy árok” betemelésére még a 9. században megtörtént, s nagy valószínűséggel ugyanez a korbontották le a Hadrianus templom mellett álló oszlopszerkezetes palotákat is. Az egykori árok és paloták helyét fokozatosan a Hadrianus templom temetője foglalta el.

A feltárás költségeit a Magyar Nemzeti Múzeum és a Nemzeti Kulturális Alapprogram biztosította.

RITOÓK ÁGNES – SZŐKE BÉLA MIKLÓS

435. Zsámbék, Török kút

(Pest megye) Ő, Kk, Tö

2004. augusztus 3–30. között régészeti kutatást végeztünk a kút mellett. Attól K-re jelöltük ki a 2×8,2 m-es kutatóárkot. A felső 40 cm vastagságú legújabb kori rétegeket a vártnak megfelelően három jelentősebb köves terepszint követte: 50–60 cm-nél részben köves, sóderes, 110 cm-nél, majd 170–200 cm között egy-egy vastagabb köves réteg. A leletanyag a legfelső rétegekben legújabb kori, az alatta lévőben mind újkori, főként 19. századi (mázás fazéktöredékek, szopókás korsófülek, fajansztöredékek, cseréppipa, játékgolyó, mázas állatfigura stb.), kisebb részben 18–19. századi. A korábbra keltezhető anyagban a néhány középkori és őskori cserep mellett csupán egy-két darab tartható török korinak.

A többrétegű, mintegy 2 m-es köves feltöltés 19. századi, legfeljebb a 18. sz. közepétől keltezhető. Az alsó – 5 m mélységig követhető – iszapréteg talán egy egykori tó maradványa, a leletek tanúsága szerint ennek léte (betöltődése) is az újkorhoz köthető.

Mindezek (továbbá az építészeti részletek és a terepszintekkel való összefüggések) alapján a kút jelenlegi formájában értékes újkori műemlék. Nem zárható ki, hogy a török korban is létezett itt forrás, a belső kútház megbontása nélkül azonban erre nem adható válasz. Ha a kút 1892. évi újjáépítését tekintjük, a jelenlegi kút első változata legfeljebb 100 évvel korábban épülhetett. A kút körüli töltés minden valószínűség szerint az építkezés idején készült.

KOVÁCS GYÖNGYI – GÁLL ERVIN

436. Zsédény, Gyep-dűlő

(Vas megye) Ő, Á, Kö

2004. március 28-án helyszíni szemlét végeztünk régészeti hatástanulmány készítése céljából. A lelőhely a szántón egy a környezetéből kb. 50–70 cm-es relatív magassággal emelkedik ki. A 84. sz. főúttól K-re, az AGIP benzinkúttól délre, annak magasságában található. Délről a dűlőút (Rákóczi u. folytatása) és azon túl a lovarda gyepes területe, Ny-ról a falu utolsó házai határolják. Ezek – az É-i házsor utolsó épülete bizonyosan – ráépül-

tek a lelőhelyre. Jelenlegi kiterjedése kb. 150 m (É-D) × kb. 120 m (K-Ny). Szétszántott objektumokat nem látunk. Viszonylag sok, de jellegtelen őskori, Árpád-kori és középkori edénytöredéket gyűjtöttünk.

Munkatárs: Nagy Marcella.

ILON GÁBOR

437. Zsombó, Határ út

(Csongrád megye) R, B, Sza, A?

2004. október 13–29. között megelőző régészeti feltárást végeztünk két lelőhelyen.

49. sz. *lelőhely*: A terepbejáráskor behatárolt, hosszan elnyúló, ÉNy–DK-i irányú lelőhely DK-i végét érintette a tervezett műút nyomvonala. A megkutatott 106,8 m²

területen egy gödörből és egy árokból álló népvándorlás kori (avar?) teleprészetet találtunk.

47. sz. *lelőhely*: A korábbi terepbejárás két lelőhelyet lokalizált a területen (46. és 47. sz.). Az ásatás megkezdése előtt végzett terepbejárás, majd a humuszosítás is azt igazolta, hogy a két lelőhely összeér, vagyis egy nagy lelőhely. A 1217,75 m²-nyi területen 31 régészeti objektumot tártunk fel: 3 badeni és 6 gávai gödröt, 12 gávai cölöplyukat és egy épületet. Továbbá 3 szarmata és 4 bizonytalan korú gödröt, 2 cölöplyukat és egy tüzelőhelyet. A nagy lelőhelynek a nyomvonalba eső DNy-i és ÉK-i végét megtaláltuk, DK-i és ÉNy-i irányban azonban folytatódik. A leletanyagot a Móra Ferenc Múzeumban helyeztük el.

NAGY DÁNIEL